

Jaarverslag 2020: Een jaar van schakelen

Voorwoord

1. Financiële en feitelijke gevolgen Covid-19

- 1.1 Financiën
- 1.2 Bezoek- en andere cijfers
- 1.3 Organisatie en bestuur

2. Veerkracht: Voortdurend schakelen en aanpassen

- 2.1 Impact op onze mensen
- 2.2 Educatie en evenementen

Vooruitblik

Voorwoord

Er is geen jaarverslag over 2020 denkbaar zonder dat een groot deel daarvan draait om dat ene woord; corona. In het kielzog van het virus zelf verspreidden ook de gevolgen ervan zich razendsnel. Maar zoals het ene individu harder geraakt werd dan de ander, werd ook de ene sector meer getroffen dan de ander. Voor musea en science centra waren de gevolgen enorm. De deuren moesten noodgedwongen vier maanden lang gesloten blijven. Onze bedrijfsvoering leunt voor een groot deel op publieksgerelateerde inkomsten. Gedwongen sluiting had dus onmiddellijk grote financiële gevolgen. Dankzij de snel opgezette steunmaatregelen van de overheid kwam de liquiditeit op geen enkel moment in gevaar. De gevolgen waren echter natuurlijk niet alleen financieel en organisatorisch van aard, maar ook persoonlijk.

In tijden van onzekerheid is het belangrijk dat er ook stabiliteit en vertrouwen geboden kan worden. Directeur Jos van de Mosselaar had zich voorgenomen in het voorjaar van 2020 met pensioen te gaan. In het licht van de onverwachte en onvoorspelbare situatie verzocht het bestuur hem om, in het belang van het museum, zijn pensionering uit te stellen en langer aan te blijven als directeur. Geheel in lijn met zijn karakter en enorme loyaliteit naar de organisatie heeft hij daaraan gehoor gegeven. Hij is tot en met de laatste dag van 2020 als stabiele kracht aan het roer blijven staan. Daarvoor zijn zowel bestuur als organisatie hem zeer erkentelijk.

Per 1 januari 2021 heb ik, als adjunct-directeur, zijn directietaken overgenomen. Na ruim twaalf jaar in dienst bij deze bijzondere organisatie ben ik blij met en toe aan deze nieuwe rol die me toevertrouwd is. De toekomst biedt grote uitdagingen, zoveel is zeker. Maar zolang we er samen voor blijven gaan - bestuur, vrijwillige en betaalde medewerkers en alle andere stakeholder – zie ik haar met vertrouwen tegemoet. Water verbindt, tenslotte!

Namens bestuur en directie Nederlands
Watermuseum,
Monique Verber
Adjunct-directeur

Woord van het bestuur

Het jaar 2020 begon goed, maar eind maart veranderde dat snel. Covid-19 dwong het museum voor langere tijd te sluiten. Bezoekersaantallen liepen dramatisch terug. Achter de schermen werden volop plannen gemaakt. Het museum bestaat inmiddels 17 jaar en dat is merkbaar aan de techniek van de opstellingen. Daarnaast is de maatschappelijke opgave ten aanzien van water aan het veranderen. Tijd om een nieuwe koers in te slaan. Die aanzet werd in 2020 gemaakt. Een bijzonder moment was dat op 21 oktober het museum haar 1 miljoenste bezoeker in haar bestaan kon ontvangen. Een moment dat uitgebreid gemarkeerd werd. Het bestuur wil zeker nog een woord van dank uitspreken richting vrijwilligers en personeel. Dankzij hun inzet en betrokkenheid was het mogelijk om het museum weer te runnen op die momenten dat het mogelijk was. Door het voortduren van Covid-19 en de daarmee samenhangende verminderde bezoekersstromen, naast de wens om te actualiseren, zijn de vooruitzichten voor 2021 zeker niet rooskleurig.

Namens het bestuur, Margreet van Gastel, voorzitter

2020 – Een jaar van schakelen

Vanaf 13 maart 2020 moesten onze deuren, net als al die andere deuren in het land, noodgedwongen dicht blijven. Waar we die eerste weken nog hoopten dat we binnen afzienbare tijd weer verder konden waar we gebleven waren, lijkt dat gevoel achteraf hopeloos naïef. Na de eerste heropening op 1 juni volgden nog twee sluitingen, en de tussenliggende periodes werden gekenmerkt door telkens veranderende museumprotocollen met voorwaarden.

Dit jaarverslag geeft een beeld van het Nederlands Watermuseum in het jaar dat de wereld overvallen werd door een pandemie zoals niemand van ons die eerder had meegemaakt. Zoals iedereen waren we zoekende, en kostte de onzekerheid en onrust veel energie. Het was een jaar van op de rem trappen, schakelen en weer gas geven... en vervolgens weer moeten remmen.

1. Financiële en feitelijke gevolgen Covid-19

De verplichte sluitingen in combinatie met het sterk verminderde bezoek tijdens de zomer en herfst hadden enorme gevolgen voor de financiële situatie. Het Nederlands Watermuseum ontvangt jaarlijks een exploitatiebijdrage van 1 ton van Waterschap Rijn en IJssel maar draait voor het overige grotendeels op publieksgerelateerde inkomsten – uit entreegelden, zaalhuur, het organiseren van activiteiten en dergelijke. Dit ondernemende karakter beschouwen we als een kracht, maar het maakte ons extra kwetsbaar in deze coronacrisis.

Zonder het snelle handelen van de overheid, met name in het optuigen van de generieke steunmaatregelen voor vaste lasten en loonkosten, had het Nederlands Watermuseum (en met ons nagenoeg de volledige sector) het jaar 2020 financieel niet overleefd.

Uiteraard zijn we ook zeer dankbaar voor de stabiele ondersteuning van partijen, die vaak al vanaf het begin een bijdrage leveren aan het voortbestaan van de organisatie. Waterschap Rijn en IJssel neemt daarin de grootste rol, maar ook gemeente Arnhem en provincie Gelderland droegen bij. Vanuit het bedrijfsleven zijn we blij met de sponsorbijdragen van GMB, papierfabriek Doetinchem, ZCC IT en MEER! Accountants en adviseurs.

1.1 Financiën

Uit de jaarrekening van 2020 (bijlage) blijkt onder meer:

De opbrengsten in 2020 waren € 207.000 lager dan geraamd. Dit resulteerde in een lagere bruto winst van € 162.000. Hiervan werd € 104.000 gecompenseerd door diverse coronategemoetkomingen. Daarmee resteert een verlies van € 58.000. Door iets hogere sponsorbijdragen en een kostenbesparing bleef het werkelijke verlies beperkt tot € 49.000.

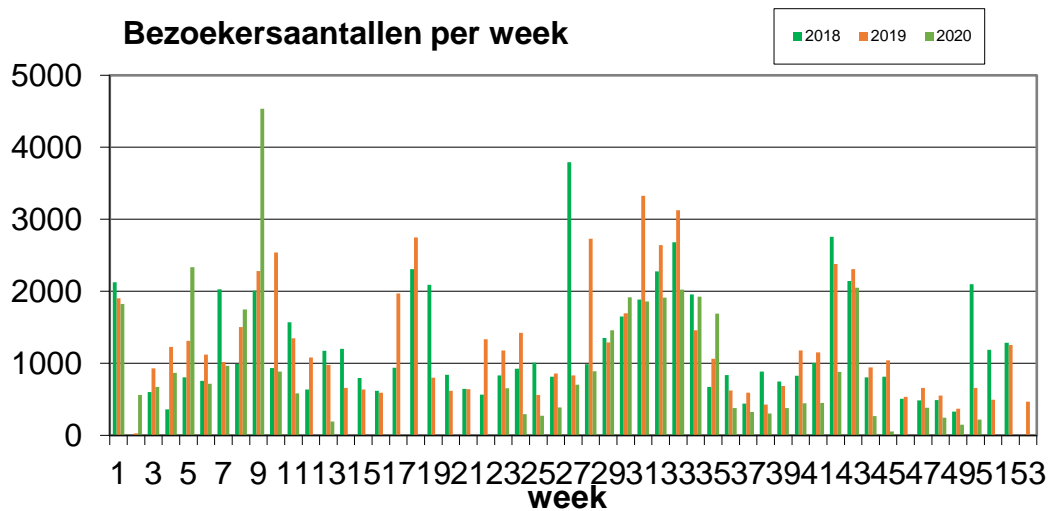
De organisatie heeft gebruik gemaakt van alle aangeboden corona-tegemoetkomingen waar zij voor in aanmerking kwam. In 2020 zijn aangevraagd: TOGS, TVL juni-september, TVL Q4, NOW 1 t/m 3.1 en een bijdrage voor gemaakte extra kosten van Provincie Gelderland.

Uit de vaststellingsaanvragen blijkt dat het omzetverlies met name in de maanden juni-september meeviel en we onder de vastgestelde drempels voor omzetverlies bleven. Uitgekeerde voorschotten zullen in de komende jaren geheel moeten worden terugbetaald.

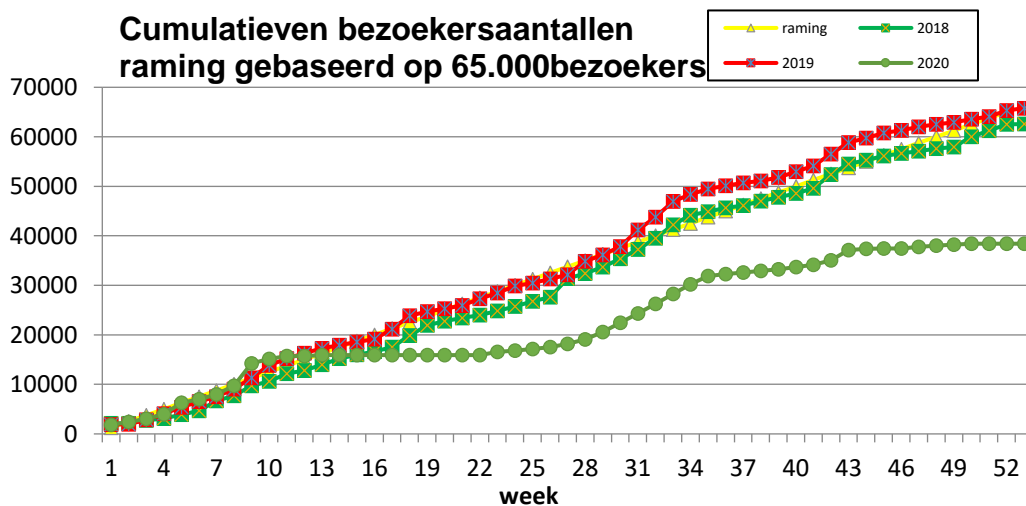
1.2 Bezoek- en andere cijfers

In totaal bezochten 37.943 mensen het museum. Dit is een daling van 42% ten opzichte van 2019 (65.693 bezoekers). De daling was daarmee iets minder sterk dan gemiddeld bij de

wetenschapsmusea en science centers (die uitkwamen op iets minder dan de helft van de bezoekers van 2019)¹.

Tot en met week 11 liepen onze bezoekersaantallen nog licht vóór op het succesvolle jaar 2019. Vanaf 13 maart sloten we in 2020 tot drie keer toe verplicht de deuren, voor een periode van vier maanden in totaal. Ook toen we weer open mochten hadden de beperkende maatregelen duidelijke gevolgen voor bezoekersaantallen en verdien capaciteit. Toch bleken ook de veerkracht en het aanpassingsvermogen; tussen juni en september bleven de bezoekersaantallen weliswaar 30 % achter ten opzichte van dezelfde periode in 2019, maar het omzetverlies was 'slechts' 17%.

Scholen

Het aantal schoolbezoeken daalde nog veel sterker, met meer dan 90% ten opzichte van 2019, van 5.338 leerlingen naar 453. De schoolklassen die ons wél bezochten deden dat in grote meerderheid (373 leerlingen) vóór de eerste sluiting van medio maart. Eén klasje HAVO-VWO-leerlingen uitgezonderd vonden alleen bezoeken uit het basisonderwijs plaats. Binnen het primair onderwijs

¹ De [Vereniging van wetenschapsmusea en Science Centers \(VSC\)](#) is met 38 leden in 2020 aanzienlijk kleiner dan de Museumvereniging, maar staat in veel opzichten dicht bij het Nederlands Watermuseum. Cijfers zijn afkomstig uit het Jaarverslag 2020 van de VSC.

waren alle groepen vertegenwoordigd, maar het grootste aantal leerlingen (241) kwam uit de groepen 7/8.

Het zwaartepunt van de schoolbezoeken ligt altijd tussen april en juni – precies in de eerste periode van gedwongen sluiting. Toen na de zomervakantie de scholen weer open mochten lagen de prioriteiten daar duidelijk anders. Toch brachten nog 80 leerlingen een schoolbezoek in augustus en september. Met het inzetten van de herfst werd ook duidelijk dat het virus weer opnieuw oplaaide en daarmee verdwenen ook de laatste geplande schoolbezoeken weer uit de agenda.

1.3 Organisatie en bestuur

Personeel

De formatie per juni 2020 was:

1,00	back office (o.m. sales, communicatie socials, secretariaat)
0,83	coördinator publieksdienst / vrijwilligerscoördinator
1,00	Directie
0,67	educatie (accent ontwikkelen & samenwerkingen)
0,67	educatie/ museummedewerker/ balie
0,78	educatie/ museummedewerker/ balie
0,67	educatie/ vormgeving
0,44	museummedewerker/ balie
0,39	museummedewerker/ winkel/ balie
0,89	technische dienst/ schoonmaak
0,75	technische dienst/ schoonmaak
1,00	technische dienst/ schoonmaak / hoofd bhv

Dankzij steunmaatregelen zoals de loonkostentegemoetkoming (NOW) heeft de organisatie gelukkig geen personeel hoeven ontslaan². De formatie kromp in het najaar wel van 9,08 FTE naar 7,66 FTE, doordat twee medewerkers wier dienstverband eindigde (wegens pensionering respectievelijk opzegging door de medewerker zelf) niet vervangen werden. Per 1-1-2021 kromp de formatie verder naar 6,86 FTE wegens de pensionering van Jos van den Mosselaar.

Bestuur

Stichting Nederlands Watermuseum kent een onbezoldigd bestuur op afstand. Het bestuur bestond in 2020 uit: Margreet van Gastel (voorzitter), Pieter de Boer, Frank Wissink, Jan Hutten. Per 1 februari trad Reinoud van Assendelft de Coningh toe tot het bestuur. Het bestuur is verantwoordelijk voor de visie, strategie en het beleid. De zittingsduur voor bestuursleden is vastgesteld op 4 jaar met de mogelijkheid om dit met 4 jaar te verlengen. De directeur is verantwoordelijk voor de dagelijkse aansturing van de medewerkers en het uitvoeren van het beleid. In 2020 vonden vijf bestuursvergaderingen plaats. Naast de reguliere agendapunten en de impact van de coronacrisis was er veel aandacht voor de gewenste en noodzakelijke vernieuwingen voor de toekomst van het museum.

Toekomstvisie

Door bestuur en directie zijn voor dit doel vele verkennende gesprekken gevoerd. Dankzij een bijdrage van Provincie Gelderland en Waterschap Rijn en IJssel kon in het laatste kwartaal een begin gemaakt worden met het samenstellen van een visiedocument, wat ingezet kon worden in het

---

² Ter vergelijking: 19% van de VSC-leden heeft mensen moeten ontslaan, nog eens 19 % heeft uitzend- en oproepkrachten moeten laten gaan en 32 % geeft aan tijdelijke contracten niet te hebben verlengd vanwege de situatie.

traject naar vernieuwing. Er werd een werkgroep o.l.v. projectleider Bart Dohmen samengesteld. De werkgroep bestond verder uit Daphne Mol, Monique Verber en Jos van den Mosselaar namens het museum, Patrick Vermeire van Bruns, Reinoud van Assendelft de Coningh namens het bestuur, Marieke van Doorn van Doornroos Imagineers voor de visuele impressies. Diverse inspiratiesessies en het verzamelen van informatie en data leidden tot een document dat begin 2021 gedrukt zou worden.

2. Veerkracht: Voortdurend schakelen en aanpassen

De sluiting van 13 maart tot 1 juni bleek achteraf pas de eerste van drie sluitingsperiodes. Om aan de voorwaarden voor heropening in het museumprotocol te voldoen was een flink aantal fysieke aanpassingen uitgevoerd, zoals het aanbrengen van een verplichte looproute met eenrichtingsverkeer. Ook moest er een online ticketing systeem worden ingericht om reserveren via tijdssloten mogelijk te maken. Dit online ticketing systeem had ook een onvoorzien voordeel; waar eerder een groot aandeel van de verkochte entreetickets via een kortingsacties van derden liep, verkochten we nu veel meer 'eigen' tickets.

In tweede helft van het jaar volgden nog diverse andere museumprotocollen met nieuwe voorschriften.

2.1 Impact op onze mensen

Vrijwilligers spelen een grote rol binnen onze organisatie, maar dat geldt ook omgekeerd. Het wegvallen van hun vrijwilligerswerk had een grote persoonlijke impact op veel vrijwilligers. Ook voor de betaalde medewerkers was het geen eenvoudige tijd, waarbij thuiswerken soms ook gecombineerd moest worden met thuisonderwijs. De onzekerheid en voortdurende wisselende situatie (open, dicht, deels open, dicht, enzovoorts) kostte veel energie.

Medewerkers werkten zoveel mogelijk thuis maar waren af en toe nog wel ter plekke aanwezig. Maar onze vrijwilligers stonden tijdens de sluiting ineens letterlijk 'buiten'. Normaal zijn de lijntjes kort en de contacten warm en persoonlijk. Bovendien organiseren we jaarlijks tweemaal een feest om alle vrijwilligers te bedanken. Om de verbondenheid met onze vrijwilligers te houden werden regelmatig belronddjes gedaan, verstuurd we een aantal zelfgemaakte attenties en een collage van thuiswerkf filmpjes. Wanneer we signalen kregen dat mensen daar behoefte aan hadden maakte een medewerker een wandeling met een vrijwilliger, of werd er een 'voordeurbezoekje' afgelegd. De kerstpakketten werden door medewerkers bij alle vrijwilligers thuis bezorgd.

In de eerste versie van het museumprotocol stond dat 'kwetsbaren' na heropening niet ingezet mochten worden, waarbij de leeftijdsgrens van 70 jaar gold als één van de criteria. Dit dringende advies leidde tot felle discussies bij veel kleine en middelgrote musea, die voor hun dagelijkse voortbestaan vaak voor een groot deel afhankelijk zijn van vrijwilligers. Voor het eerst bekeken we onze vrijwilligerslijst met deze ogen. Geboortjaar was nooit eerder een issue bij ons. We spraken alle mensen die het betrof persoonlijk, de reacties waren sterk wisselend. Sommige vrijwilligers waren er nog lang niet aan toe om weer te komen, anderen gaven aan zich afgeserveerd te voelen door de overheid of door ons.

Tegelijkertijd moesten we in allerijl op zoek naar nieuwe vrijwilligers. Gelukkig meldden zich al snel enkele nieuwe vrijwilligers die ingezet wilden worden, zodat de bezetting vanaf 1 juni geen probleem was.

De aangepaste manier waarop we activiteiten organiseerden (letterlijk en figuurlijk met meer afstand en minder contact), had ook gevolgen voor de inhoud van het vrijwilligerswerk en soms ook voor het plezier dat mensen eraan beleefden.

2.2 Educatie en evenementen

Educatie is een belangrijk speerpunt voor het Nederlands Watermuseum. Hierbinnen zijn schoolbezoeken, als onderdeel van de diverse lespakketten, een belangrijke pijler. Ons aanbod bestaat standaard uit zes verschillende pakketten voor Primair Onderwijs en twee voor Voortgezet Onderwijs. Vanaf de eerste sluiting zijn we zoekende geweest naar andere manieren om educatie aan te kunnen bieden. Hiervoor waren de contacten met andere musea en science centers zeer waardevol. Vooral de wekelijkse online bijeenkomsten van de VSC waren zeer waardevol om ideeën en ervaringen uit te wisselen. Ook met andere musea in ons eigen netwerk en met enkele waren de lijntjes kort en de relaties goed. In de eerste maanden hebben we diverse opties onderzocht en uitgetoetst; van online thuisproefjes tot waterinspecteur-tochten door park Sonsbeek. Door de noodzaak afstand te houden werden educatieve activiteiten zoveel mogelijk aangepast naar 'gezinsactiviteiten'. Ook vonden meer activiteiten buiten plaats. In september konden bezoekers en voorbijgangers buiten op 'klimaatdate' met onze medewerkers bij Klimaatkeet Kate van Waterschap Aa en Maas.

Waterkracht, een bron van energie

In 2020 werd het waterrad door Gratia Hydro gekoppeld aan een generator en omvormer, zodat het water van de Jansbeek energie op kon leveren. Het project kwam tot stand dankzij bijdragen van onder meer Prins Bernhard Cultuurfonds, ANWB fonds, AANjaagfonds gemeente Arnhem en Stichting Emjéfond.

Het project is onderdeel van het streven om het cultuurhistorische aspect beter in beeld te brengen en het verband tussen verleden, heden en toekomst sterker te maken. Het bestaande 'water & techniek'-lespakket werd verbeterd aangevuld tot het pakket 'Waterkracht, een bron van energie'. Het waterrad stond ook centraal in onze bijdrage voor de digitale scheurkalender, een samenwerking van zes lokale musea en erfgoedinstellingen. In het kader van Open Monumentendag verzorgden we gratis waterkrachtworkshops. Waterkracht stond ook centraal in het college van Museumjeugduniversiteit door Kitty Nijmeijer, professor membraantechnologie aan de TU Eindhoven.

Wisselexposities

Van 17 januari t/m de sluiting in maart verzorgde Kunst-Zinnig-Brein, een kunstenaarscollectief voor mensen met NAH (Niet-Aangeboren Hersenletsel) een expositie over het thema water.

Vanaf 5 oktober vond de verkoopexpositie 'Eb en Vloed' plaats; Tweeëntwintig foto's op groot formaat namen de kijker mee in de eeuwigdurende beweging van eb en vloed. De beelden zijn gemaakt op Schouwen Duiveland door Margreet van Gastel, zowel vanaf het strand als vanuit de lucht. De opbrengst van de verkochte werken kwam geheel ten goed aan het museum.

De exposities die gepland stonden tussen april en september zijn verzet naar 2021.

Feestelijk onthaal 1 miljoenste bezoeker

Op 21 oktober mocht het museum de 1 miljoenste bezoeker sinds de opening in 2004 ontvangen, en in november werden we weer uitgeroepen tot één van de 'kidsproof' musea van Nederland.

Vooruitblik

Bij verschijnen van dit jaarverslag loopt het jaar 2021 alweer tegen het einde. Waar we voorjaar 2020 misschien nog dachten dat het virus ons hooguit enkele weken zou stilleggen is nu duidelijk dat we er nog lang niet mee klaar zijn, maar tegelijk is nog volstrekt onduidelijk wat dat zal gaan betekenen. Terugkijken is altijd makkelijker dan vooruitblikken.

We zijn – tot op zekere hoogte – gewend geraakt aan het voortduren gas geven, remmen en vooral ook schakelen dat de situatie met zich mee brengt, hoewel het veel energie en tijd blijft opslurpen. De aanscherpingen van medio november 2021 hebben in ieder geval annuleringen van geboekte schoolgroepen, zakelijke bijeenkomsten en het wegblijven van individuele bezoekers tot gevolg. Wij verwachten, in lijn met vergelijkbare musea en science centra, dat bezoekersaantallen en publieksgerelateerde inkomsten ook in 2022 nog niet op het oude niveau zullen zijn. De meeste musea schatten op zijn vroegst eind 2022 en uiterlijk 2024 weer op de bezoekersaantallen uit 2019 uit te komen³.

We zullen als organisatie en als sector al onze veerkracht, ondernemerslust en creativiteit nodig hebben om koers te houden in deze woelige tijden. Maar er zijn vaker lastige tijden overwonnen, dankzij de inzet van velen en de steun van onze partners. Samen met jullie kunnen we op weg naar de volgende miljoen bezoekers!

Monique Verber

Toekomstimpresie, beeld: Doornroos Imagineers

³ Bronnen: Museumvereniging, VSC.